

сування господарських ресурсів суб'єктів господарювання — показники співвідношення певних груп пасиву балансу; б) співвідношення певних груп пасивів та активів балансу — показники співвідношення певних груп пасивів та активів балансу; в) співвідношення певних груп активу балансу як видів господарських засобів, на які спрямовуються джерела фінансування, — показники співвідношення певних груп активу балансу.

Мельничук О. А., старш. викл.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

БАНКРУТСТВО ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Банкрутство, як елемент ринкових відносин, стало реальністю і сучасної української економіки. Воно характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо сплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

У практиці розвитку країн з ринковою економікою банкрутство виступає як механізм регулювання і саморегулювання економіки і, насамперед дотримання виконання зобов'язань суб'єктами господарювання.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999 р. (у повній редакції зі змінами і доповненнями) визначає поняття «банкрутство», «неплатоспроможність», «прибутковість» та ін. Під *банкрутством* слід розуміти визнану арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. *Неплатоспроможність* — неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, зокрема по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

За нормальних умов господарювання акціонери та кредитори сподіваються на винагороду, рівень якої залежить від ступеня прибутковості підприємства. Одна з перших ознак руху до банкрутства — спад прибутковості підприємства нижче за вартість його капіталу. Відсотки за кредит і дивіденди, що сплачуються під-

приємством, перестають відповідати сучасним умовам господарювання, а вкладання коштів у таке підприємство стає не вигідним.

Зниження прибутковості підприємства або збільшення середньої вартості зобов'язань означає зниження його ціни. Ціна підприємства — це приведені до теперішнього часу потоки виплат кредиторам та акціонерам. Вона може впасти нижче за суму зобов'язань кредиторам. Це означає, що акціонерний капітал «знижає». А це і є повне банкрутство — банкрутство акціонерів. Ціна підприємства може впасти навіть нижче за ліквідаційну вартість активів. Тоді ліквідаційна вартість розглядатиметься як ціна підприємства, а ліквідація підприємства стає вигіднішою за експлуатацію — акціонери втрачають свій капітал.

В умовах ринкової економіки банкрутство підприємств — звичайне явище. В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості порушення справ про банкрутство. Причини банкрутства різноманітні, але всі вони похідні від кризового стану національної економіки. Необгрунтована економічна політика, некеровані інфляційні процеси, тотальна економічна криза, політична нестабільність суспільства, спад ділової активності найбільше впливають на результати діяльності підприємств передусім, через недосконалість законодавства.

Передумова банкрутства — це взаємодія низки чинників: зовнішніх і внутрішніх. Зовнішні — економічні, політичні, демографічні, науково-технічний прогрес тощо. Внутрішні — зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних обігових коштів, неефективність фінансових вкладень, відсутність договірної дисципліни. Загрозу неплатоспроможності та банкрутства підприємства на практиці пов'язують із фінансовою кризою, під якою розу — міють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей його впливу на фінансові відносини.

В своїх наукових працях Шеремет А. Д., Білоліпецький Н. П., Скворцов М. М., Константинова А. В., Афанасьєв Р. вказують на різні підходи до визначення терміну банкрутства.

Афанасьєв Р. звертає увагу на необхідність законодавчо закріпити у господарському праві поняття «фіктивне банкрутство» та «навмисне банкрутство», адже застосовуються вони лише в кримінальному праві України. «Фіктивне банкрутство» характеризується неправдивим оголошенням підприємства про своє банкрутство з метою одержання відстрочки по виконанню своїх кредиторських зобов'язань. «Навмисне банкрутство» означає неплатоспроможність підприємства, яка створена штучно його керівництвом або засновником.

Вміння своєчасно прогнозувати кризове становище — одна з важливіших складових науки виживання. Розрізняють три основні напрямки прогнозування ймовірності банкрутства підприємства:

1) *Оцінка і прогнозування показників задовільності структури балансу* [коефіцієнт загальної ліквідності ($>$ або $= 2$), коефіцієнт забезпеченості поточних активів власним оборотним капіталом ($>0,1$), коефіцієнт відновлення платоспроможності (>1), коефіцієнт втрати платоспроможності (>1)].

2) *Системи формалізованих та неформалізованих методів* (формалізовані методи: класичні методи аналізу фінансово-господарської діяльності; традиційні методи аналізу, методи математичної статистики, вивчення зв'язків, економетричні методи; методи економічної кібернетики і оптимального програмування, дослідження операцій і теорій прийняття рішень. Неформалізовані методи групуються на описі аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях).

3) *Розрахунок індексу кредитоспроможності* (моделі західних аналітиків: *Z* — розрахунок Е. Альтмана, Р. Ліса, Спрінгейта, Конана і Гольдера, Таффлера і Тішоу, показники У. Бівера, модель Фулмера, Універсальна дискримінантна функція).

Використовують R-модель прогнозу ризику банкрутства Іркутської державної економічної академії; метод рейтингової оцінки фінансового стану Р. Сайфуліна і Г. Г. Кадикова.

Для запобігання банкрутству важливо, щоб на підприємстві була створена система раннього попередження та реагування і розроблена програма антикризового управління. Система раннього попередження і реагування — це особлива інформаційна система, з допомогою якої керівництво підприємства отримує інформацію про потенційну загрозу діяльності зумовлену дією зовнішніх і внутрішніх факторів. На думку багатьох спеціалістів програма антикризового управління повинна складатися з таких основних *підсистем*:

1) діагностики фінансового стану та оцінки перспектив розвитку бізнесу; 2) маркетингу; 3) антикризової інвестиційної політики; 4) управління персоналом; 5) організаційно-виробничого менеджменту; 6) організації ліквідації підприємства.

Таким чином, підприємство може успішно подолати кризову ситуацію за умови проведення глибокого системного і комплексного аналізу впливу всіх зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність підприємства, діагностики його фінансового стану, оцінки перспектив розвитку бізнесу, вирішення проблем ефективної

виробничої політики, ефективного фінансування та інвестування, маркетингової стратегії, системи управління персоналом, ефективного організаційно-виробничого менеджменту

Література

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999р. зі змінами і доповненнями // Україна. Закони, Основні чинні кодекси і закони України, Укладач Ю.П. Єлісєвєнко. — К.: Махаон, 2003.
2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак з приховання банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені Наказом Міністерства економіки України від 17.01.2001р.№10 // Бухгалтерія. — 2001. — №11. — С. 18—22.
3. Андрущак Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств // Фінанси України. — 2004. — №9. — С. 118 — 124.
4. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 488 с.

Мних Є. В., д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри фінансового
аналізу і контролю,
Київський національний
торговельно-економічний університет

ДОЦІЛЬНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЦІЛЬОВОГО СПРЯМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Сучасна структуризація економічних наук, яка відбувається за еволюцією науково-технічного прогресу та внаслідок трансформації національної науки у світовий науковий простір супроводжується визнанням місця і ролі економічного аналізу та формуванням його нової парадигми. Часто це відбувається без достатньої аргументації на змішуванні понять науки і галузі наукових знань, методу і процесу наукового пошуку, предметної області та цільового спрямування наукових досліджень тощо.

Не вдаючись до критичного аналізу цих процесів за безліччю відповідних публікацій, оскільки вони найбільш повно представлені у роботах О.В. Олійник [1] та І.Д. Лазаришиної [2], виділимо лише проблему диверсифікації його цільового спрямування. Ця проблема розглядається у кількох площинах: